

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ PANI MGR LIC. ZOFII KACZMAREK

Recenzowana praca została przygotowana na Wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu, pod kierunkiem O. dr hab. Piotra Piaseckiego, prof. UAM. To znany w środowisku teolog duchowości, którego studia i doświadczenie międzynarodowe czyni kompetentnym do pokierowania tego rodzaju badaniami naukowymi.

Problem. Doktorantka zatytułowała swoją dysertację: *Powołanie kobiety konsekrowanej do miłości we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża*. Studium takiego zagadnienia jest aktualne i potrzebne. Podstawowe pojęcia zawarte w temacie (powołanie, miłość, kobieta) nie są pojmowane jednoznacznie nie tylko ze względu na ich oczywistą wielowymiarowość, ale również ze względu na ich błędne interpretacje w pewnych środowiskach.

Doktorantka podejmuje pytanie, czy kobieta, która dobrowolnie obierając drogę konsekracji zakonnej, czyli rezygnując z miłości małżeńskiej do mężczyzny i fizycznego rodzenia dzieci, rezygnuje też z powołania do miłości? Ponadto w jaki sposób *kobieta konsekrowana* realizuje swoje kobiece powołanie? Jak w życiu konsekrowanym przeżywa swoją kobiecość?

Szukając odpowiedzi, Doktorantka odwołuje się do przykładu Wspólnoty Sióstr Uczennic Krzyża. To wspólnota powstała w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Przedmiotem tej dysertacji jest więc studium duchowości Wspólnoty Sióstr Uczennic Krzyża pod kątem realizacji kobiecego powołania do miłości oblubieńczej i macierzyńskiej.

Wyniki tych badań naukowych znajdują szerokie zastosowanie praktyczne. Ukazuje bowiem realistyczny i eksperymentalnie sprawdzony styl życia tym, którzy pragną rzeczywiście rozwijać swoje życie duchowe. Należy podkreślić, że realistyczne ukazanie w tej rozprawie wymiaru oblubieńczego w relacji z Bogiem oraz praktycznych wyrazów macierzyństwa duchowego stanowi przyczynek do pełniejszego zrozumienia kobiecości przeżywanej przez osoby konsekrowane oraz ma bezpośrednie zastosowanie w życiu wewnętrznym tychże kobiet.

Bibliografia została podzielona na: Pismo Święte i Magisterium Kościoła (s. 4), źródła (s. 5-8), literaturę przedmiotu (s. 8-10), oraz literaturę pomocniczą (s. 10-11). Wyodrębniono też „netografię” (s. 11-12). Niektórzy zwracają uwagę, że podstawą podziału pozycji bibliograficznych jest ich treść a nie forma publikacji. Wprowadzając zaś tzw. „netografię”, wprowadzamy dwie podstawy podziału. W każdym razie obejmujący osiem stron wykaz bibliografii pokazuje w sposób jednoznaczny, że Doktorantka zna piśmiennictwo dotyczące poruszanych zagadnień i uwzględniła je w należyty sposób.

Literatura wykorzystana w poszczególnych częściach dysertacji jest zróżnicowana w zależności od podejmowanych zagadnień. W pierwszej części rozprawy przeważającą część dokumentów stanowią opracowania teologiczne i psychologiczne, a także dokumenty Kościoła, oraz wypowiedzi papieży. Część druga natomiast, skupiona wokół samej Wspólnoty Uczennic Krzyża, przede wszystkim bazuje na dokumentach wewnętrznych tej Wspólnoty. Ponieważ Uczennice Krzyża są Wspólnotą istniejącą od około 40 lat, udostępnione dokumenty nie zostały jeszcze usystematyzowane w archiwach Wspólnoty. Przejawem tegoż stanu jest brak dokładnych dat, miejsca powstania poszczególnych pism czy numeracji stron. Nierzadko, udostępnione pisma to odręczne dokumenty, w których brakuje danych niezbędnych przy zapisie bibliograficznym. Aparat naukowy Doktorantki pozwala jednak na weryfikację cytowanych tekstów.

Samodzielność badań. Nie mam najmniejszych wątpliwości, że przedstawiona do recenzji rozprawa naukowa jest pracą samodzielną i to nie tylko w tym sensie, że wolna jest od jakichkolwiek niedozwolonych zapożyczeń. Lektura tej dysertacji pokazuje, że Autorka jest dobrze zorientowana w poruszanej problematyce, zapoznawszy się ze źródłami i literaturą przedmiotu wyrobiła swoją opinię, którą potrafi rzeczowo prezentować, dokumentując swoje twierdzenia należycie opracowanymi przypisami. Kompozycja poszczególnych rozdziałów harmonijna, części logicznie ze sobą powiązane.

Ocena merytoryczna. Recenzowana rozprawa doktorska jest bardzo przejrzysta w swojej prezentacji, co czyni wypowiedź Doktorantki przejrzystą i łatwą do śledzenia. Autorka słusznie podzieliła swą wypowiedź na dwie części. Pierwsza część (*Natura kobiety*) określa kontekst dla prezentacji kluczowych wyników studium w części drugiej. Pierwsza część ma charakter bardziej uniwersalny; koncentruje się wokół pojęcia kobiecości oraz miłości oblubieńczej i macierzyńskiej.

Składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy rozdział zatytułowany *Antropologia kobiety* uwydatnia najbardziej istotne elementy kobiecości. Jego podrozdziały ukazują kobietę z perspektywy psychologicznej, feministycznej i teologicznej. Widać erudycję Doktorantki w tworzeniu tej panoramy. Ma ona świadomość, że pojęcie kobiecości jest bardzo wieloznaczne. Relacjonuje, że psychologia kreśli obraz istoty wrażliwej, delikatnej, zdolnej do poświęceń, kierującej się uczuciami i intuicją, ale niepozbawionej zdolności intelektualnych, osoby przejawiającej zdolność współodczuwania w stopniu znacznie wyższym niż jakikolwiek mężczyzna. Jednocześnie ukazuje kobietę jako istotę, która potrzebuje być piękną, docenioną zarówno w swej urodzie zewnętrznej, jak i wewnętrznej, ale przede wszystkim potrzebuje czuć, że jest kochana i doceniana a równocześnie czuć, że może tę miłość przekazywać dalej. Doktorantka rzeczowo odnotowuje, że chociaż deklaratywnie feminizm zdecydowanie dopomina się uznania praw kobiety, jej niezależności i samostanowienia, to proponuje swoiste rozumienie tychże praw i wolności, uznając za zniewolenie uznaje również to, co wynika z natury kobiety, a więc bycie żoną i matką. W skrajnych przypadkach domaga się nawet pominięcia przymiotów, które są właściwe jej płci.

Charakteryzując nauczanie Kościoła katolickiego, Doktorantka zwraca uwagę, że kobieta przedstawiona jest w nim jako żona i matka lub przynajmniej jako zdolna do wypełniania tych ról. Kościół docenia zaangażowanie kobiet w jego działalność, potwierdza ich godność i przypomina, jakie szkody niesie ze sobą dyskryminacja. Ukazuje również kobietę jako tę, która ma szczególne, nadprzyrodzone zadanie dane od Boga oraz która wchodzi z Bogiem w relację i staje się Jego współpracowniczką w realizacji codziennych zadań.

Podsumowując dwa rozdziały pierwszej części Doktorantka zwraca uwagę, że zarówno w psychologicznym jak teologicznym spojrzeniu na kobietę punktem stycznym jest oblubieństwo i macierzyństwo - afirmowane przez psychologię i teologię, zaś przez feministki prezentowane jako największe uciemiężenie.

Pożyteczne pod względem naukowym jest to, że drugi rozdział pierwszej części zatytułowany *Konsekracja realizacją miłości oblubieńczej i macierzystej*, podejmuje kwestię przeżywania miłości oblubieńczej i miłości macierzyńskiej przez kobiety w życiu konsekrowanym. Pierwszy podrozdział przybliża sposób urzeczywistniania przez kobietę konsekrowaną jej powołania do miłości oblubieńczej. W drugim podrozdziale analizie poddano zagadnienie miłości

macierzyńskiej. Jej różne rodzaje i formy realizacji ze szczególnym zwróceniem uwagi na macierzyństwo duchowe. Analiza zjawiska miłości oblubieńczej oraz miłości macierzyńskiej, przeprowadzona w tym rozdziale, ukazuje szereg podobieństw zachodzących między tymi postawami w życiu kobiety świeckiej oraz w życiu kobiety konsekrowanej. Podobnie jak w przypadku małżeństwa, również miłość oblubieńczą w konsekracji zakonnej cechuje wyłączność, wierność, oddanie i płodność. Kobieta oddaje się w pełni Bogu, Jezus Chrystus staje się jej Oblubieńcem. Kobieta konsekrowana, postępując na drodze ślubów zakonnych, uświęca się (realizuje swoje powołanie), a przez to przyczynia się do uświęcenia Kościoła. Doktorantka akcentuje, że oblubieńczość przeżywana jest dzięki wszystkim ślubom zakonnym. Spłyceniem byłoby zamykanie jej wyłącznie w ślubie czystości.

Doktorantka dowodzi, że również macierzyństwo duchowe wykazuje wiele analogii z macierzyństwem fizycznym. Wskazuje, że w obu formach mamy do czynienia z bezinteresownym darem z siebie. Owa ofiarność ma z jednej strony dopomóc w „narodzeniu się” Jezusa Chrystusa w innych, ale również w „rodzeniu” innych ludzi w wymiarze duchowym dla Jezusa Chrystusa. W konsekracji zakonnej bycie matką duchową realizowane jest też poprzez towarzyszenie drugiemu człowiekowi, ofiarną służbę dla niego, dostrzeganie jego bólu i cierpienia, i towarzyszenie mu w owych doświadczeniach. Ważnym aspektem jest również wymiar apostołski i zaangażowanie w życie Wspólnoty oraz Kościoła. Specyficzną „przestrzenią” do realizacji tego powołania w konsekracji zakonnej jest podejmowanie kierownictwa duchowego oraz zaangażowanie sióstr we wspólnotach zakonnych poprzez towarzyszenie sobie nawzajem i umacnianie się w urzeczywistnianiu powołania. Znamienny jest w tym kontekście fakt kompatybilności macierzyństwa i oblubieńczości. Oba wymiary miłości, do których kobieta została powołana przez Boga nawzajem się uzupełniają, konstytuują i nadają sobie sens.

Zgodnie z tytułem dysertacji, jej druga część poświęcona jest Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża. Część ta nosi tytuł: *Realizacja powołania do miłości na drodze konsekracji (egzemplifikacja we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża)*. Tę część podzielono na trzy rozdziały.

Pierwszy z nich, zatytułowany *Wychowanie do miłości na drodze formacji zakonnej we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża*, dotyczy formacji zakonnej, gdzie na pierwszy plan wysuwa się nie tylko budowanie relacji z Jezusem Chrystusem na drodze miłości oblubieńczej, ale także

ofiarowywanie siebie w działaniach podejmowanych dla zbawienia bliźnich, czyli miłość macierzyńska.

Drugi rozdział tej części, noszący tytuł *Konsekracja realizacją miłości oblubieńczej*, skupia się na urzeczywistnianiu powołania do miłości oblubieńczej, która zakłada wybranie, oddanie i wyłączność. Doktorantka odwołując się do M. Grunta dowodzi, że „warunkiem właściwego odczytania oblubieńczego wymiaru życia konsekrowanego jest poznanie jego chrystologiczno-trynitarnych źródeł”. Analizując dokumenty wewnętrzne Wspólnoty Sióstr Uczennic Krzyża, stwierdza, że zarówno Założycielka, jak i kolejne przełożone generalne wykazywały się i wykazują właściwą intuicją w odczytywaniu i realizacji miłości oblubieńczej na drodze konsekracji w ich Wspólnocie. Wybór Jezusa Chrystusa i wytrwałe naśladowanie Go stanowi centrum życia każdej Uczennicy Krzyża. W codzienności taka postawa przekłada się na wytrwałość w modlitwie, pełnienie woli Bożej we własnym życiu, kontemplowanie Chrystusowego krzyża i ofiarne oddawanie własnych cierpień dla zbawienia braci i sióstr, a także kształtowanie w sobie postawy przebaczącej i miłosiernej. Szczególnie istotne jest tutaj towarzyszenie ukrzyżowanemu Jezusowi Chrystusowi i naśladowanie Go w przyjmowaniu i ofiarowywaniu siebie samych za tych, którzy oddalili się od Boga i których wieczność w niebie jest „zagrożona”.

Trzeci rozdział, zatytułowany *Realizacja powołania do miłości macierzyńskiej we Wspólnocie Sióstr Uczennic Krzyża*, poświęcony został zagadnieniu urzeczywistniania miłości macierzyńskiej w omawianym zgromadzeniu zakonnym. Uwzględniając duchowość i charakter tego zgromadzenia zakonnego oraz dokumenty Kościoła Doktorantka wyodrębniła w tym rozdziale dwie części ukazujące: maryjne oblicze miłości macierzyńskiej tej Wspólnoty oraz praktyczny aspekt urzeczywistniania wspomnianej miłości w apostołacie. Pokazuje, że Uczennice Krzyża są duchowymi siostrami i matkami zwłaszcza dla zagubionych grzeszników. Oddając się Maryi, otwierają się na ofiarę i bliźnich. Współpracując z Matką Bożą, skupiają się nie na sobie, ale na drugim człowieku, do którego są posłane przez Boga. W ten sposób wkraczą w nurt apostołskiej działalności będącej praktyczną realizacją miłości macierzyńskiej. Poprzez swoje modlitwy, słowa, czyny, przykład i ofiary oddziałują na bliźnich, pociągając ich do Boga. W pracy duszpasterskiej podejmują trud ewangelizacji, mający na celu przywrócenie drugiemu człowiekowi jego godności i pomoc bliźniemu w jego podnoszeniu się z grzechu. Nie czynią tego same, gdyż, aby jeszcze

skuteczniej docierać do ludzi, angażują się w formację świeckich apostołów w myśl założeń dokumentów soborowych. Również w życiu codziennym, we własnych domach, nie szczędzą wysiłków, by wzajemną miłość okazywać swoim współsiostrom.

Analiza podjęta w obu częściach dysertacji pozwala w sposób uprawniony wysnuć wniosek, iż miłość macierzyńska i miłość oblubieńcza są ze sobą ściśle powiązane, zarówno w życiu osób świeckich, jak i w życiu osób konsekrowanych. Jeżeli przeżywanie własnego powołania ma odbywać się w sposób sprzyjający harmonijnemu rozwojowi osoby, niemożliwe jest odrzucenie jednej lub drugiej miłości. Byłoby to bowiem niemal fizycznym okaleczeniem kobiety konsekrowanej, która właśnie w tych dwóch wymiarach realizuje swoją kobiecość, urzeczywistniając w taki sposób swoje powołanie. Wspólnota Sióstr Uczennic Krzyża jest tego dobitnym przykładem.

Podsumowując stwierdzam, że badania naukowe zaprezentowane w niniejszej rozprawie doktorskiej zasługują na pozytywną oceną pod względem merytorycznym. Recenzowana rozprawa jest nowatorska oraz wnosi cenny wkład do współczesnej refleksji teologicznej. Podejmuje aktualny problem z zakresu duchowości kobiety. Zgłębiając go i dokonując uściśleń, Doktorantka dostarcza podstaw teoretycznych do duszpasterskiego dialogu Kościoła ze światem. Równocześnie oceniam tę rozprawę doktorską jako bardzo pożyteczną w formacji do życia zakonnego kobiet.

Tematy do dyskusji.

1. „Nowy feminizm”. Doktorantka w sposób kompletny zaprezentowała spojrzenie na kobietę w różnych środowiskach i nurtach myślowych. Proponuję jednak zastanowić się nad wyakcentowaniem tego, co św. Jan Paweł Wielki nazywa „nowym feminizmem”. Treści te zostały ujęte w recenzowanej rozprawie doktorskiej w I.1.3 pod tytułem „Wizja kobiety w nauczaniu Kościoła”. Niepokoi mnie jednak intelektualnie sformułowanie tytułu I.1.2 „Współczesne spojrzenie na kobietę – ujęcie feministyczne”. Formalnie ów tytuł może sugerować, że współcześnie tylko feministki kształtują obraz kobiety, co nie jest prawdą. W encyklice *Evangelium vitae* opublikowanej 25 marca 1995 r. czytamy: „W dziele kształtowania nowej kultury sprzyjającej życiu, *kobiety* mają do odegrania rolę wyjątkową, a może i decydującą, w sferze myśli i działania: mają stawać się promotorkami „**nowego feminizmu**”, który nie ulega pokusie naśladowania modeli „maskulinizmu”, ale umie rozpoznać i wyrazić autentyczny geniusz kobiecy we wszystkich przejawach życia społecznego, działając na rzecz

przewycięzania wszelkich form dyskryminacji, przemocy i wyzysku” (EV 99). Myśl Papieża w tym względzie szeroko omawiam w trzecim paragrafie drugiego rozdziału mojej książki pt. *Duchowość małżeńska w nauczaniu Jana Pawła II*. Zob. np.: Janne Haaland Matlary, *Nowy feminizm. Kobieta i świat wartości*, Wydawnictwo W drodze, Poznań 2000; Janne Haaland Matlary, *Inna love story*, W drodze, Poznań 2003; Michele Schumacher (red.), *Kobiety w Chrystusie. W stronę nowego feminizmu*, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2008.

2. Dlaczego Doktorantka jako „egemplifikację” powołania kobiety konsekrowanej do miłości wybrała Wspólnotę Sióstr Uczennic Krzyża?

Sentencja końcowa. Rozprawa doktorska Pani Zofii Kaczmarek spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim w Rzeczypospolitej Polskiej. Nie mam najmniejszych wątpliwości, że **Doktorantka może być dopuszczona do następnych etapów przewodu doktorskiego.** Taki też wniosek stawiam do Wysokiej Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Wrocław, dnia 30 sierpnia 2022 roku Pańskiego

o. prof. Janina Lebowicka
Over